

02

Jordi Vaquer

PAPERS CERCLE

**Drets, ciutadania i
societat oberta
digital.**

**Barcelona com a
oportunitat**

Jordi Vaquer és Director Global
d'Anàlisi i Previsió d'Open Society
Foundations

Jordi Vaquer

**Drets, ciutadania i
societat oberta
digital.
Barcelona com a
oportunitat**

Aquest text recull la segona sessió del
cicle “Barcelona, capital global de l’hu-
manisme tecnològic”, que va tenir lloc
el 6 de febrer de 2020 a la seu del Cercle
d’Economia.

Papers Cercle

Text: ©Jordi Vaquer

Edició: ©Cercle d’Economia, 2020

Disseny: ©DOMO–A

Impressió: Interprint Barcelona

Amb la col·laboració de:

Telefonica

Consideracions preliminars

- Chongqing, la ciutat més densa de la Xina, té el dubtós privilegi de ser també la més vigilada del món: 2.58 milions de càmeres per a 15.35 milions de persones, és a dir, una càmera per cada sis persones. Es calcula que tota la Xina arribarà als 626 milions de càmeres de circuit tancat durant l'any 2020.¹
- Els 91% dels entrevistats als Estats Units admeten que fan servir internet com a extensió del seu cervell.²

¹ Mathew Keegan, "Big Brother is watching: Chinese city with 2,6m cameras is world's most heavily surveilled", *The Guardian*, 02/12/2019

² "The Rise and Impact of Digital Amnesia. Why we need to protect what we no longer remember", Kasperky Lab, 2015

- A l'Índia el número *Aadhaar* serveix per donar accés a una àmplia gamma d'ajuts públics (alimentaris, pensions, reemborsament de medicaments, etc.). Activistes de drets humans han documentat a l'estat oriental de Jharkhand com a mínim set morts per inanició després que el sistema automatitzat associat amb el número *Aadhaar* els denegés racions alimentàries a les que tenien dret.³
- Amazon ven càmeres de vídeo per fer de 'bon veí' i vigilar els voltants de casa; ahora, ofereix la integritat de les imatges enregistrades per aquestes càmeres a la policia.
- El 50% dels adolescents mexicans i dels seus pares reconeixen ser addictes als seus telèfons mòbils.⁴
- Els termes i condicions obligatoris per començar a fer servir el robot domèstic de neteja Roomba inclouen la possibilitat de vendre les dades que recull.⁵
- Transport for London va haver de deixar de fer servir, per seguir els viatges dels usuaris pel seu sistema sense que ells ho sabessin, els intents automàtics dels mòbils per connectar-se als sistemes de provisió de *wifi* de les estacions de metro.⁶

³ Saha Devanik, "Are 14 deaths due to 'starvation' in Jharkhand linked to Aadhaar glitches?", *Business Standard*, 11/08/2018

⁴ "The New Normal in Mexico. Rewiring Daily Life for teens and their parents", *Common Sense Media*, 01/10/2019

⁵ Guillermo Cid, "Tienes un espía en el hogar: las Roomba ahora venderán los planos de tu casa", *El Confidencial*, 25/08/2017

⁶ Mathew Keegan, "Big Brother is watching: [...] op. cit.

- En el seu primer any, l'automatització del sistema de pagaments de subsidis socials a Austràlia va provocar un augment del 60% dels casos en els quals es va bloquejar l'accés al subsidi. Una investigació de *The Guardian* va mostrar que, en el 75% dels casos, no hi havia cap raó per bloquejar-lo.⁷
- La Food and Drugs Administration dels Estats Units va aprovar el 2017 un medicament contra l'esquizofrènia, Abilify MyCite, la primera pastilla amb un sensor incorporat que pot alertar el metge o cuidador d'un pacient quan és ingerida i dissolta pels sucus gàstrics.⁸
- L'any 2017, 6.15 milions de ciutadans xinesos no van poder agafar trens o avions per decisió del sistema de crèdit social Xue Liang ('Ulls Aguts'), per haver incorregut en comportaments perniciosos, com ara fumar on està prohibit o ocupar un seient per al qual no es té reserva.⁹
- Cinc minuts d'ús del telèfon mòbil redueixen significativament la memòria. Els espanyols passem 2h. 11min. al dia de mitjana mirant-lo.¹⁰

⁷ Luke Henriques-Gomes, "The automated leaving welfare recipients cut off with nowhere to turn", *The Guardian*, 16/10/2019

⁸ Rebecca Robbins, "FDA approves the first pill that can alert your doctor when you swallow it", *STAT*, 13/11/2017

⁹ Kelsey Munro, "China's social credit system 'could interfere in other nations' sovereignty", *The Guardian*, 27/06/2018

¹⁰ F. Kalafatis, D. Bekiaridis-Moschou, E. Gkioka, M. Tsolaki, "Mobile phone use for 5 minutes can cause significant memory impairment in humans", *Hellenic Journal of Nuclear Medicine* 20, Set-Des 2017, pp. 146-154

Parlem d'humanisme tecnològic?

En la primera conferència d'aquest cicle sobre “Barcelona capital global de l'humanisme tecnològic”, Antoni Gutiérrez-Rubí feia interessants reflexions sobre la necessitat de retornar la tecnologia, en particular la tecnologia de dades, a l'arrel d'un projecte humanístic per al segle XXI. Davant l'evidència que els avenços de la tecnologia digital comporten, a més d'una indubtable utilitat, la possibilitat de distorsionar la vida en comú i el desenvolupament personal de cadascú, de crear noves formes de dominació i opressió, se'ns planteja el repte de posar-los al servei d'una existència humana plena. Tot seguit, va parlar del paper clau que les ciutats podrien jugar en aquest projecte humanístic i va presentar les credencials de Barcelona per ser una ciutat referent a l'hora de desenvolupar les eines per, en la seva metàfora, "embriadar un cavall desbocat", és a dir, resituar les possibilitats creades per les tecnologies de la informació dins del contracte social i polític, i dins del marc de l'ètica.

En el títol del cicle de conferències on s'inscriu aquesta, “Barcelona capital global de l'humanisme tecnològic”, hi ha una referència que la nostra ciutat ha fet servir sovint per a la seva projecció: la idea de capitalitat. Sigui la capital mediterrània, la d'una hipotètica Catalunya independent, o la cocapital d'Espanya, aquesta capitalitat ha estat figurada, imaginada, virtual. Ens servim de relats de capitalitat per fixar-nos horitzons més ambiciosos, per seduir la política, els mitjans i l'opinió pública cap als nostres projectes. Però hem demostrat que, per tenir un futur com a metròpolis, no cal ser capital. De fet, Barcelona pot ser i,

en bona mesura ja és, node de dimensió europea i, en alguns casos, global, en grans xarxes estratègiques: de recerca, d'esport, d'indústria, d'urbanisme, d'educació superior, de logística o de turisme.

Malgrat tot el potencial de Barcelona, la seva aspiració de capital global de l'humanisme tecnològic no és òbvia: només cal comparar-se amb Berlín o Londres, sense sortir d'Europa, per veure que hi ha ciutats que ens porten avantatge. La pròpia expressió “humanisme tecnològic” no és d'ús comú fora de les nostres fronteres, per bé que les preocupacions que evoca estiguin molt presents en debats a tot el món. I no semblaria, en tot cas, que l'humanisme tecnològic necessiti, precisament, tenir una capital global física i concreta, una ciutat des d'on puguin emanar directives o solucions per a tot el món, com ho faria una capital d'estat.

La gestació d'una idea

L'aspiració a ser capital global de l'humanisme tecnològic, tanmateix, és útil per pensar en el paper que volem que Barcelona jugui en un moment i una qüestió crucials per als valors humanístics sobre els que es construeix la idea d'una Societat Oberta. També, per descomptat, per seguir dissenyant el paper que volem jugar al món com a metròpolis. I ens podria servir, apunto com a hipòtesi, per recompondre nous consensos de política i societat, sobre la democràcia i el bé comú, des de la consciència que, en la darrera dècada, els anteriors consensos de ciutat i de país han quedat profundament tocats i que alguns, amb tota probabilitat, no tornaran.

A aquesta idea –la de Barcelona com a node important en l'esforç global per retornar a un marc humanístic, ètic i democràtic els processos i possibilitats de l'evolució tecnològica– hi han arribat persones i grups diversos de la ciutat per camins diferents. Una sèrie de dirigents d'entitats de la ciutat amb vocació internacional hi vàrem arribar en el marc de les converses organitzades pel Barcelona International Policy Action Plan al BIPP Hub,¹¹ que és qui dinamitza el secretariat del Pla d'Acció. Aquest Pla és l'expressió concreta d'una idea, impulsada inicialment per Mark Freeman, un canadenc que es va instal·lar a Barcelona per crear-hi l'Institute for Integrated Transitions. La seva idea era que Barcelona té bones condicions per treballar a escala global en temes de política pública des de la societat civil, però té una mancança fonamental en la falta d'una massa crítica d'organitzacions d'aquesta mena, i de gent que hi treballa. Per això, Freeman va impulsar la idea de posar d'acord institucions i organitzacions per generar uns incentius, ajuts i estratègies d'atracció que fessin possible la seva instal·lació o creació a Barcelona. D'aquí va néixer un grup de treball integrat, entre d'altres, per Rafael Vilasanjuan, Elisabeth de Nadal, Francesc Badia, Mateu Hernández o el mateix Mark Freeman, del qual va sorgir el Pla d'Acció, que va fer seu Barcelona Global per donar-li impuls i arrelament a la ciutat. Finalment, sota el paraigua de Barcelona Global i amb el treball tenaç de l'Annamie Paul i, sobretot, de l'Elisabeth de Nadal, una part d'aquesta idea ja s'ha concretat al BIPP Hub, amb el Recinte Modernista Sant Pau com a espai de referència. Un BIPP Hub que ja acull una dotzena de projectes i professionals que treballen temes de política pública a nivell internacional.

¹¹ Barcelona International Public Policy Hub. Veure bipphub.org

Va ser en les reunions sobre el Pla d'Acció quan es va anar gestant la idea de passar d'un projecte basat només en incentius per a organitzacions en qualsevol àmbit de política pública a un que promogués un marc de referència conceptual per posicionar la ciutat. Rafael Vilasanjuan, en representació de l'Institut de ISGlobal i des del seu bagatge ginebrí, ens va cridar l'atenció sobre els exemples de les apostes d'Amsterdam pel canvi climàtic, la Haia pel dret internacional o Ginebra per les qüestions humanitàries. Aquests exemples són molt més plausibles per Barcelona que no els de ciutats-seu com Brussel·les o Nova York on, com passa en les capitals estatals, la societat civil segueix l'estela del poder polític.

L'experiència política i social de la darrera dècada a Barcelona, des de les protestes de signe divers fins a l'arribada a l'Ajuntament d'un projecte que feia bandera de la defensa d'una nova política construïda al voltant dels drets i dels béns comuns, ens han situat al punt de mira global en qüestions d'innovació democràtica i defensa de drets. Com l'ús de la bicicleta a Amsterdam, la Creu Roja a Ginebra, o els Tribunals Internacionals amb seu a la Haia, Barcelona té suficients icones reconegudes globalment, començant per l'alcaldesa Ada Colau, per aspirar a un projecte que la constitueixi en una ciutat de referència pel que fa a la reflexió en política pública sobre defensa de drets i llibertats. Conscients, malgrat tot, que aquesta qüestió és controvertida i d'alt voltatge polític, i que cal trobar també sinèrgies polítiques, empresarials i socials més enllà d'uns entorns més activistes, aviat vam concloure que és en la intersecció de la defensa de drets i llibertats i la innovació tecnològica –una de les apostes d'èxit de la nostra ciutat– on hi ha l'espai d'oportunitat més prometedor. Com és patent en

aquest cicle organitzat pel Cercle d'Economia, altres persones i grups han arribat a la mateixa conclusió des de la societat civil, el pensament i la política de la ciutat.

Defensar la societat oberta al segle XXI

Quina és la contribució que es pot fer des de Barcelona a partir de la idea de l'humanisme tecnològic? La meua proposta és pensar-lo com un aspecte fonamental per defensar la idea de Societat Oberta en el context del segle XXI, transformat per una nova revolució de base tecnològica. Faig servir l'expressió Societat Oberta no només per un biaix institucional, que òbviament tinc –treballa en aquests moments a la Open Society Foundations, l'organització filantròpica finançada i dirigida per George Soros– sinó perquè el concepte de Societat Oberta em sembla més ampli que el de democràcia, i menys restringit per les realitats polítiques actuals.

La idea de Societat Oberta va ser popularitzada per Karl Popper en la seva obra *La sociedad abierta y sus enemigos*,¹² i forma part d'algunes de les grans reflexions (com les de Hannah Arendt o Karl Polanyi) per interpretar les convulsions de les dècades dels anys 30 i 40 del segle XX. Quan Popper desenvolupava la idea de Societat Oberta en relació a uns enemics molt tangibles –els règims totalitaris que van marcar el seu temps– expressava en aquell context el pensament liberal occidental, en la tradició de

Locke i Montesquieu. Però la idea de Societat Oberta entronca també amb un corrent més profund i més divers, no només occidental, de defensa del pluralisme d'idees i creences. En essència, com ho explicava Amartya Sen en el moment de la invasió d'Iraq, molt més enllà de la democràcia occidental contemporània, moltes altres societats, a llocs molt diversos del planeta, han tingut experiències històriques i tradicions de pensament basades en la tolerància, el pluralisme i la deliberació pública.¹³ En molts períodes històrics i en molts contextos culturals diferents hi ha hagut defensors de la idea que gestionaran millor els béns comuns les societats que s'obrin a una pluralitat d'idees, al debat i a la deliberació. La idea de Societat Oberta entronca amb moltes tradicions que rebutgen que hi hagi una font única de certesa i de veritat. Podria semblar que l'entorn contemporani, i en particular els espais habilitats per les noves tecnologies de la comunicació i del tractament de la informació, són precisament propicis a aquest pluralisme. I, certament, ho poden ser. Tanmateix, observem símptomes preocupants que, sota l'aparença de llibertat i diversitat, s'està gestant una amenaça a les bases més profundes de l'experiència humana en benefici del benefici econòmic o del poder polític autocràtic.

La idea de Societat Oberta, tal i com la va enunciar Popper, va semblar destinada a triomfar en el context del final de la guerra freda i l'onada de transicions democràtiques que va desencadenar. Tres dècades després veiem, en canvi, com creixen els reptes i les amenaces a la Societat Oberta. Les amenaces arriben, com a mínim, mitjançant quatre vectors. En primer

¹² Karl R. Popper, *La sociedad abierta y sus enemigos*, Paidós, 2010

¹³ Amartya Sen, "Democracy and Its Global Roots", *The New Republic*, 04/10/2003

lloc, la pulsio autoritària i, fins i tot, totalitària, ha recobrat força i prestigi, no només en l'àmbit global i com a reacció al debilitament de les potències occidentals, sinó també dins dels països europeus i dels Estats Units. En segon lloc, l'emergència climàtica posa en enorme tensió la Societat Oberta i amenaça amb generar enfrontaments de dimensions incalculables. En tercer lloc, la desigualtat i la injustícia econòmica estan canviant de patrons –menys desigualtats entre països i reducció impressionant de la pobresa extrema, però també més desigualtat dins de les societats i concentració extraordinària de la riquesa en poques mans– i tensionant la Societat Oberta en noves direccions. Per últim, la transició digital i la revolució en l'àmbit de la informació –facilitada per la tecnologia, però amb aspectes no tecnològics claus, com ara la crisi dels mitjans de comunicació tradicionals– han propiciat un entorn nou que posa en dubte les pròpies bases de la Societat Oberta. És en aquest darrer àmbit, el dels efectes de la innovació en tecnologia, que situem la qüestió de l'humanisme tecnològic com a repte existencial i extraordinari, que no únic, per a la Societat Oberta. L'humanisme tecnològic forma part, per tant, de l'actualització en el context contemporani i global de la idea de Societat Oberta.

La urgència de l'humanisme tecnològic

Una mirada general al que s'està escrivint en els darrers anys des de la perspectiva de drets i llibertats sobre l'evolució tecnològica ens denota clarament que estem en un moment de profund pessimisme. Les

victòries de Barack Obama, on l'ús estratègic de les dades va ser clau, i les revolucions a Egipte i Tunísia, seguides de moviments com el 15-M o Occupy, van generar un optimisme en l'esquerra global, segurament exagerat, sobre les possibilitats de participació democràtica i transformació que s'obrien amb noves tecnologies i espais com les xarxes socials digitals. Les xarxes, en la percepció de molts, s'obrien a veus que sempre havien estat silenciades, empoderaven els marginalitzats i permetien plantar cara al poder establert, en particular al poder abusiu i opressor.

Ben aviat aquest optimisme es va transformar en preocupació, a mesura que els resultats de l'acció en xarxes digitals permetien la radicalització i captació *online* per a grups terroristes, difamacions *online* que acabaven en linxaments a l'Índia o la viralització de mentides que contribuïen a les victòries de Donal Trump als Estats Units o de Jair Bolsonaro al Brasil, amb llurs agendes restrictives de drets. Pràctiques centenàries d'estigmatització i enfrontament identitari trobaven uns nous altaveus a les xarxes socials, amb resultats espantosos. Des del suïcidi de noies joves assetjades, humiliades o violades per la difusió malintencionada de gravacions en vídeo, fins als pogroms contra determinats grups religiosos o ètnics desencadenats per rumors en les xarxes socials a llocs com Sri Lanka o Myanmar. Arreu del Món, velles formes d'opressió han trobat nova vida amb les notícies falses a Facebook, els vídeos compartits a Youtube, els grups de Whatsapp, o les tempestes de Twitter.

Més enllà de debatre si el got està mig buit o mig ple, si ho està de verí o d'antídot, hi ha la obvietat que les xarxes poden produir efectes molt diferents depenent

de l'habilitat d'un o un altre actor polític per explotar-les. Per això, cal comprendre les transformacions sistèmiques inherents no tant a les tecnologies com al resultat agregat que resulta de l'ús i abús que en fan actors polítics, socials i econòmics. Per sort, no falten persones que s'hi estan dedicant intensament i que, amb la seva anàlisi, ens allunyen de la immediatesa del pèndol entre optimisme i pessimisme. He tingut la sort de ser presentat en la meua ponència per José María Lassalle, a qui jo mateix vaig presentar fa menys d'un any, també al Cercle d'Economia, per exposar algunes de les seves idees contingudes en el seu llibre *Ciberleviatán*,¹⁴ una inquietant reflexió sobre l'amenaça que la revolució digital representa per a la democràcia liberal. Lassalle va molt més enllà dels casos de manipulació de les xarxes socials en processos electorals que han capturat la imaginació periodística, entra en una anàlisi profunda del perillós tombant en el que ens trobem —el col·lapse de la democràcia liberal davant la revolució digital, per fer servir l'expressió que subtitula el llibre— i acaba cridant a una “revolta liberal” que permeti reprendre el control polític de la revolució digital des de l'aspiració a ser una Societat Oberta.

No és només una qüestió de bon govern. Les tecnologies modifiquen la pròpia naturalesa humana. Això és més evident en les biotecnologies, que treballen directament sobre la vida. El progrés tecnològic en ciències de la vida sense limitacions ètiques i polítiques ens podria portar a escenaris d'autèntic malson. Imaginem, per exemple, un país disposat a servir-se de la manipulació genètica per tal que nasquessin persones predestinades a una certa funció social o a

¹⁴ José María Lassalle, *Ciberleviatán. El colapso de la democracia liberal frente a la revolución digital*, Arpa & Alfíl Editores, 2019

una certa professió, posem per cas soldats o enginyers. Sense voler minimitzar els riscos encara per controlar de les tecnologies de la vida, és important destacar que, per aquestes tecnologies, hi ha un àmbit de coneixement i reflexió, la bioètica, que està molt desenvolupat i que compta amb un corpus de pensament i amb importants expressions institucionals (com ara influents comitès de bioètica). Malauradament, en el cas de l'ètica aplicada a les tecnologies de la informació i a les estratègies de mercat que hi van associades, el nivell de desenvolupament de l'instrumental ètic i regulatori no és comparable. I això que no falta l'evidència que les persones també som modificades per la nostra interacció amb la tecnologia digital.

Shoshana Zuboff parla de l'“Era del Capitalisme de la Vigilància” per descriure una forma distorsionada del capitalisme que no seria possible sense el progrés tecnològic, que opera recollint quantitats ingents de dades resultants d'espitar l'activitat humana i que les explota amb l'ajut d'intel·ligència artificial per manipular la nostra percepció, pensament i emocions i, en conseqüència, el nostre comportament. I tot això en la recerca del benefici empresarial. La víctima seria, per a Zuboff, la nostra pròpia humanitat, en minúscula, la condició humanística de la persona. En paraules seves, “Tal com la civilització industrial va prosperar a costa de la natura i ara ens podria costar la Terra, una civilització de la informació sota els paràmetres del capitalisme de la vigilància [...] prosperarà a costa de la naturalesa humana i amenaça amb costar-nos la nostra humanitat.”¹⁵

¹⁵ Shoshana Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism. The Fight for a Human Future and the New Frontier of Power*, Public Affairs, 2019

Un triangle amenaçador

La Societat Oberta té dues vessants complementàries: un projecte de govern basat en el pluralisme i el respecte per la dissidència, representat de manera no exclusiva ni perfecta per la democràcia liberal, i un projecte humanístic que rebutja que hi hagi una font única de veritat i cerca crear les condicions per tal que la persona pugui fer servir la seva capacitat de discerniment i construir el seu propi projecte de vida plena. La revolució digital amenaça aquesta idea de Societat Oberta des de tres vectors que conformen un triangle amenaçador: el totalitarisme de l'estat de vigilància permanent i sense límits, el paradigma econòmic del capitalisme de la vigilància, i la transformació de la pròpia experiència i naturalesa de l'home per la tecnologia de dades. Sobre aquest triangle hauria d'incidir l'humanisme tecnològic.

En primer lloc, tenim l'aparició d'un nou totalitarisme d'estat, exemplificat en particular per la Xina de Xi Jinping, disposat a fer servir tots els recursos de la tecnologia per crear un estat de vigilància permanent, en el qual la ciutadania ha de demostrar a cada moment, amb cada gest, la seva adhesió a l'ordre polític i social establert. Qualsevol acció senzilla, com ocupar al tren un seient per al qual no s'ha fet reserva, ens dona punts per esdevenir persona sospitosa. Aquest totalitarisme, no cal dir-ho, no només fa servir la tecnologia per observar comportaments, sinó també per modificar-los i reprimir-los, i no dubta a combinar la tecnologia amb velles tàctiques autoritàries, com està transcendint respecte al tractament de la minoria uigur a l'oest de la Xina, tancada en camps de reeducació de reminiscències esfereïdores.

El segon vèrtex d'aquest triangle es troba en el sistema econòmic. Amb tota justícia, el debat polític i mediàtic a Europa se centra en la necessitat que els grans gegants de la tecnologia actuïn dins els mateixos paràmetres que els altres actors econòmics pel que fa al respecte a les regles de competència, privacitat, drets laborals i fiscalitat, la qual cosa no està ni de bon tros garantida. Tanmateix, com exposa Shoshana Zuboff, hi ha una dimensió més profunda i problemàtica. Està creixent una economia basada en la captació de dades sobre l'experiència humana per vendre-les als mercats de futurs de comportament i, al seu torn, generar canvis en aquest comportament. Les velles eines de regulació econòmica no són suficients per fer-hi front, i es fa palesa la urgència d'una nova generació d'instruments de deliberació i decisió política.

No cal dir que aquests dos primers vèrtexs del triangle, tecnototalitarisme i capitalisme de la vigilància, interactuen en permanència. Per una banda, grans empreses xineses del sector tecnològic combinen la col·laboració amb el sistema estatal de control amb la seva voluntat de treure'n beneficis. D'altra banda, regularment, surten notícies mostrant com els gegants tecnològics i les empreses de telecomunicacions negocien de manera més o menys opaca l'accés a mercats a canvi de concessions als règims autoritaris. Aquestes empreses, és important dir-ho, no vénen només de països autoritaris. Recordem aquí els acords entre l'empresa Huawei i ajuntaments com el de Belgrad per a la instal·lació de càmeres de circuit tancat als carrers; les concessions fetes per Google bloquejant recerques que inquieten el poder de la Xina; els acords de la companyia sud-africana de

telecomunicacions MTN per compartir informació amb règims dictatorials com el d'Uganda; o com la tecnologia de l'empresa israeliana Cellebrite ha estat feta servir, per exemple, per incriminar en un judici a periodistes que cobrien les massacres contra els rohingya musulmans de Myanmar.¹⁶

El tercer vèrtex del triangle, en directa connexió tant amb l'autoritarisme tecnològic com amb el capitalisme de l'explotació de dades, és el de la transformació de les pròpies persones, l'experiència humana i l'humanisme. Hi ha en joc els principis filosòfics, socials, legals i polítics de la Societat Oberta en raó d'un progrés tecnològic capturat per al benefici polític o econòmic. També està en qüestió la pròpia naturalesa humana. La tecnologia ens està transformant de manera accelerada, sense que la majoria de persones no tinguem capacitat de decidir si aquesta transformació és la que volem. L'aplicació dels creixents coneixements de la neurociència per a modificar la nostra activitat cerebral i les nostres emocions per produir comportaments addictius i erosionar la nostra capacitat de discerniment, amenaça l'essència íntima del que som com a persones.

També afecta directament les nostres relacions més properes o per crear comunitats que propicien accions nocives. Sabem, per exemple, que el 50% dels usuaris de l'aplicació mSpy, anunciada com a eina de control parental i empresarial de l'ús de la tecnologia digital, la fan servir per espionar les seves parelles.¹⁷ I és ben conegut que l'anomenada *internet fosca* ha

¹⁶ Veure més informació sobre aquests exemples i molts d'altres a Jonathan L. Fischer i Aaron Mak, "The Evil List. Which tech companies are really doing the most harm?", *Slate*, 15/01/2020

¹⁷ *ibíd*

potenciat tota mena de conductes perniciosos: des de cercles d'abús sexual d'infants fins a jocs que potencien l'impuls suïcida; des de la radicalització d'adolescents que s'han unit a la lluita terrorista d'ISIS sense tenir cap mena de vincle personal amb el seu missatge fins a l'addicció a les apostes *online* o els fòrums virtuals on s'estimulen trastorns alimentaris.

Un apunt important: la tecnologia de dades és una de les moltes expressions del geni humà; ha produït i produeix enormes beneficis i allibera un potencial extraordinari per a la Humanitat. Cal no confondre l'humanisme tecnològic amb una reacció en contra del progrés tecnològic. Al contrari: a mitjà termini, el totalitarisme d'estat o de mercat són una amenaça al propi desenvolupament de noves idees. L'humanisme tecnològic preserva la capacitat de seguir innovant. No és casualitat que al segle XVII la revolució científica tingués lloc en entorns més oberts al pluralisme, com Anglaterra i Holanda i no, posem per cas, a Espanya o a l'Imperi otomà de l'època. Com ens recorda Denyse O'Leary, "malgrat el que diguin els futuristes, les màquines no son creatives. Només incrementen la creativitat humana."¹⁸ Allà on les idees no tenen espai per fluir lliurement, difícilment hi florirà la innovació realment disruptiva. També el fonamentalisme de mercat amenaça a mitjà termini un desenvolupament tecnològic que s'està convertint en amenaça fonamental per a drets bàsics de les persones, amb la possibilitat que, com a reacció, els governs adoptin mesures polítiques reaccionàries i restrictives. Per això tant, no es tracta de limitar el progrés tecnològic, sinó de canalitzar-lo per vies que

¹⁸ Denyse O'Leary, "Can a Totalitarian State Advance AI? China vs. Hong Kong Provides a Test Case", *Mind Matters*, 20/12/2019

respectin i enforixin la nostra opció per una Societat Oberta. Oberta, també i de manera emfàtica, al propi progrés tecnològic.

Una oportunitat per a Barcelona

Convertir-se en ciutat de referència per a l'humanisme tecnològic és una oportunitat magnífica per a Barcelona. Barcelona ha de situar-se en el mapa del pensament i debat en polítiques públiques a escala internacional, i una especialització temàtica ens hi ajudarà. La combinació d'actors de tota mena –polítics, tecnològics, educatius, activistes, econòmics i més– al voltant d'aquesta idea pot acostar dues vocacions i fortaleces internacionalment reconegudes de la ciutat: la innovació tecnològica i l'efervescència activista i política. Com ho desgranava Antoni Gutiérrez-Rubí a la seva conferència, la participació de sectors molt diferents augmentarà una interconnexió que els farà més forts: els grans congressos tecnològics, unes humanitats que busquen reinventar-se en la societat contemporània, una generació d'activistes que són nadius digitals, i molts més.

Alhora, des de Barcelona podem fer una contribució a una de les grans problemàtiques que posen en perill la idea de Societat Oberta a tot el món. En comparativa internacional, la nostra societat destaca per l'adhesió molt majoritària a valors d'obertura en temes socials, i als drets i llibertats fonamentals. Per sota només d'Escandinàvia i els Països Baixos, i amb nivells comparables a Bèlgica, Irlanda o Alemanya,

ens situem entre les societats de tot el món que mostren un suport més majoritari als principis dels drets humans, que mostren major preocupació per grans qüestions globals com el canvi climàtic, i menys tolerància per violacions dels drets de les dones, del col·lectiu LGBTI o dels refugiats. Una contribució de rellevància global en la qüestió de l'humanisme tecnològic comptaria amb un suport enorme entre els barcelonins i, per mitjà de Barcelona, reflectiria també el sentir de molts altres catalans, espanyols i europeus. És un projecte que apunta al cor d'una ciutat compromesa amb els drets i amb la democràcia, i entusiasta en la innovació tecnològica.

Per últim, Barcelona necessita un projecte com aquest, un projecte que ens pugui aglutinar de nou al voltant d'una idea compartida de drets i llibertats, de democràcia i societat oberta, i d'un futur millor en comú. La crisi econòmica ens ha deixat una societat ferida. La mobilització social i la seva gestió política han llegat trinxeres i seqüeles que duraran anys. El procés independentista i la seva repressió judicial han tensionat el teixit social i polític. Les estructures de representació política passen hores baixes i la multiplicació de processos electorals avançats i de malfuncions parlamentàries (com la no aprovació de pressupostos) ha agreujat la crisi de representació. El Centre d'Estudis d'Opinió revelava una dada demolidora: a la seva darrera enquesta de 2019, tan sols un 1,6% dels catalans creien que "Aquest Govern [de la Generalitat] està resolent els problemes del país". Altres estructures institucionals també estan tocades: els mitjans de comunicació, el poder judicial, la pertinença a la Unió Europea, els cossos policials, la funció pública, fins i tot les escoles han estat posades

en qüestió. Malgrat un fons comú d'adhesió als valors de la Societat Oberta, estem molt dividits i enfrontats precisament al voltant de qüestions de drets socials i polítics. És fins i tot probable que aquestes tensions no tinguin solució, i ens toqui tan sols gestionar-les.

Per tot això penso que Barcelona, amb el concurs de tota Catalunya i la participació també de l'Estat, hauria d'alçar la bandera de l'humanisme tecnològic. El moment és propici per posar les bases d'un projecte que ens permeti contribuir a un repte global de primera magnitud: el de l'actualització de la idea i les pràctiques de la Societat Oberta en el context de la transformació digital. Una aposta que pugui crear consensos nous al voltant de drets i llibertats, i ens converteixi en una ciutat i una societat més compromeses amb rescatar la nostra pròpia humanitat, amb minúscula, i amb els reptes de tota la Humanitat, amb majúscula.

Cercle d'Economia

C/ Provença, 298
08008, Barcelona

Tel. +34 932 008 166
secretaria@cercledeconomia.com
www.cercledeconomia.com

Amb la col·laboració de:

Telefonica
